

Φίλιτατε Κύριε 'Ι. 'Αρσένη!

Καθ' ἡς ὥρας μετὰ κόπους ἢ μελέτην κατατροχόμενος ὑπὸ ἀνία· δὲν εἶχον εἰς τί ἕτερον νὰ ἐνασχοληθῶ ἐσκιαγράφισα ἐν ὀλίγοις ἀναφυχῆς μᾶλλον χάριν ἢ παιδισ· τὴν ὑπὸ τῶν Αἰθιοπίων ἑορτὴν τοῦ Μαΐου ἐν-
ταῦθα. Γινώσκων δὲ καλῶς τὴν πρό· ποικίλην ὕλην ἔφεσίν σας ἐτεκέφθην εἶτα, ἂν καὶ μετὰ πολλοὺς δισταγμοὺς, νὰ τὸ στείλω εἰς τὸ Ἑθνικὸν Ἡμερολόγιόν σας τὴν **ΠΟΙΚΙΛΗΝ ΣΤΟΑΝ** πρὸς δημοσίευσιν. Κατὰ πό-
σον δ' ἢ ἰδὲν αὐτὴ ἦτο ἐπιτυχῆς ἢ οὐ κρινέτωσαν οἱ εὐμεεῖς ἀναγνώσταί.

Χανία Κρήτης. Μηνὶ Σεπτεμβρίῳ.

Μεθ' ὑπολήψεως πρόθυμος φίλος
Γ. Π. ΚΑΛΑΪΣΑΚΗΣ.

ΠΩΣ ΕΟΡΤΑΖΕΤΑΙ Ο ΜΑΪΟΣ

ΠΑΡΑ ΤΟΙΣ ΑΙΘΙΟΨΙΝ ΕΝ ΧΑΝΙΟΙΣ ΚΡΗΤΗΣ

Α'.

Ὁ Μάϊος (παράγεται) ἐκ τῆς Μαΐας θυγατρὸς τοῦ Ἄτλαντος καὶ τῆς Πλειόνης καὶ μητρὸς τοῦ Ἑρμοῦ, εἰς δὲν οἱ Ῥωμαῖοι ἔθουον τὴν πρώτην τοῦ μηνὸς τούτου, ἐξ οὗ καὶ τὸ λατινικὸν ὄνομα αὐ-
τοῦ *Majus*, ἂν καὶ ὁ Ὄβιδιος λέγῃ ὅτι Ῥωμύλος παράγει αὐτὸ ἐκ τοῦ *Majores* = μεγιστᾶνες ἢ Γερουσιασταί· ὁ Μάϊος ἦν παρὰ τοῖς Ῥωμαίοις ἀφιερωμένος τῷ Ἀπόλλωνι, καὶ μετὰ τὸ τῶν διαφόρων ἑορτῶν, ἃς κατ' αὐτὸν ἐώρταζον ἦσαν καὶ τὰ λεγόμενα *Semuria* εἰς τιμὴν τῶν *Semures*, ὅπερ σημαίνει φάσματα, εἰδῶλα, νυκτε-
ρινοὶ δαίμονες, πονηρὰ πνεύματα, σκιαί, ψυχαὶ τῶν τεθνεώτων ἐπανερχόμεναι ἵνα πατάξωσι τοὺς ζῶντας, καὶ ἄλλαι δεισιδαιμο-
νίαι ἀπρηχαιομέναι, πολλαὶ τῶν ὁποίων δυστυχῶς ὑπάρχουσιν ἔτι εἰς τὴν Ἰταλίαν. Ὁ Μάϊος, λέγω, ἐστὶν ὡς γνωστὸν ἀρχαιοθὲν τὸ

σύμβολον τῆς ἀνοίξεως καὶ τῆς νεότητος, ἡ ἔμπνευσις τῆς ποιήσεως, ἡ ἐποχὴ τῶν ἐρώτων, ἡ χαρὰ τῆς ζωῆς τῶν δυστήνων θνητῶν, ὁ παράγων, οὕτως εἶπεν, τῆς εὐδαιμονίας. Κατ' αὐτὸν τίνος εὐχαισθήτου θνητοῦ ἡ καρδιά δὲ, πάλαι ὑπὸ διαφόρων συναισθημάτων καὶ ἀνκμνήσεων; Τίς ποιητῆς καὶ ὁ μᾶλλον ἀδέξιος δὲν ὕμνησε τὰ κάλλη, καὶ δὲν ἐχειρέτησε μετ' εὐφροσύνης τὴν ἔλευσιν τοῦ Μαΐου;

Ἐπὶ τῶν κλώνων ἡ τρυγὼν τὴν ἔλευσίν του ψάλλει· καὶ ἐπὶ τῆς χλόης ὁ βοσκὸς τὰ ἄπειρά του κάλλη.

O primavera gioventù dell'anno
bella madre dei fiori
d'erbe novelle e di novelle amori
Guarini.

δέτε θαυμάσατε κατὰ τὸν Μάϊον τὸν πρῶτον παράγοντα, τὴν φύσιν. Περιβεβλημένη αὕτη ὡς τρυφερὰ καὶ ἀθῶα νόμφη τὴν ὑπὸ παντοίων χρωμάτων πεποικιλημένην γλαμύδα της, παντοίως ἀναδίδουσιν ὀσμὰς εὐώδεις, κεκαλυμμένη χάριν αἰδοῦς ὑπὸ κυανοῦ παραπετάσματος δέχεται καὶ δίδει πρώτη τὴν εὐδαιμονίαν, καὶ γίνεται ἐκουσίως τὸ ἐντευκτήριον τῆς εὐτυχίας παντὸς ὄντος, καὶ ἡ κοίτις τῶν ζῶων καὶ πτηνῶν, ἅτινα νέαν ὑπὸ τῆς ζωογόνου τοῦ Μαΐου πνοῆς ζῶην ἀναλαμβάνοντα περιχαρῆ ἵπτανται ἀπὸ κλάδου εἰς κλάδον ἐπὶ τῶν ἀνθούτων δένδρων καὶ θάμνων ἄδοντα καὶ σκιρτῶντα ὀρμεμύτως, ἵνα ὕμνήσωσι καὶ ταῦτα καὶ χαιρετήσωσι τὴν εὐτυχῆ ἔλευσιν τοῦ Μαΐου, ἧτοι τῆς εὐδαιμονίας των.

Ἀλλὰ μὴ τι ὁ Μάϊος ἀμοιρῆ σπουδαιότητος καὶ ἀξίας· οὐ τῆς τυχοῦσης καὶ ὑπὸ ἱστορικὴν ἔποψιν διὰ τὰ κατ' αὐτὸν τελεσθέντα μεγάλα ἱστορικὰ γεγονότα, ἅτινα σποιδαίως ἐπέδρασαν ἐπὶ τῆς

ΛΕΩΝΙΔΑΣ ΔΡΟΣΗΣ
ΕΛΛΗΝ ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΗΣ

τύχης τῆς Μεγάλης τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου Πόλεως; Ἐκ τῶν πολλῶν δὲν μνημονεύω ἢ τριῶν τῶν ἐξῆς.

Τὴν 11 Μαρτίου τοῦ 330 μ. Χ. ἔτους ὁ Μέγας Κωνσταντίνος ἐκλέγει τὴν Κωνσταντινούπολιν, τῶς Βυζάντιον, καὶ ἀνακηρύσσει αὐτὴν Πρωτεύουσαν τῆς Αὐτοκρατορίας, τοῦ μὲ τὸν τίτλον « Νέα Ῥώμη ». Ἦνωσε δὲ καὶ τὴν Κρήτην συγχρόνως εἰς τὸ Μέγα Βασιλείον του.

Τὴν 16 Μαρτίου τοῦ 1204 μ. Χ. ὁ Βολδοβίνος κόμης τῆς Φλάνδρας ἐκλέεται ὑπὸ τῶν Σταυροφόρων Αὐτοκράτωρ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἣν εἶχεν ἐκπορθήσει, καὶ οὕτως ἀναγεννᾶται, ὡς ἄλλος Φοῖνιξ ἐκ τῆς τέρας του, ἐπὶ τῶν ἔρειπίων τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἢ Λατινικῆς Αὐτοκρατορίας. Καὶ οὕτως ἦνωσε καὶ τὴν Κρήτην εἰς τὸ Βασιλείον του, διὰ τὴν ἀναγνωρίσιν ὅτις ἐκδουλεύσει ἐξ αὐτῆς εἶχε λάβει.

Τὴν 29 Μαρτίου τοῦ 1453 οἱ Τούρκοι ὑπὸ τὸν Σουλτάνον Μεχμέτ τὸν δευτέρου κυριεύουσι μετὰ πεισματώδη καὶ φονικὴν μάχην, καθ' ἣν ἔπεσε θύμα τῆς ἀνδρίας καὶ ἀρσενιωσεύς του ὁ τότε Αὐτοκράτωρ Κωνσταντίνος ὁ Παλαιολόγος, τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ ὑψώνουσιν ἐπὶ τῶν ἐπάλλξεων αὐτῆς τὴν σημαίαν τοῦ Ἰσλάμ.

Τίς οἶδε, τίς οἶδει, ἐν δὲν εἶναι « ὄνειρα φροῦδα θνητῶν παντελῶς ἀγνωστών τὸ μέλλον », μὴ καὶ ἐτέρη ἡμέρα Μαρτίου ἀνατείλη ποτὲ φαιδρὰ καὶ χαροποιά, καὶ καταστρεθῆ ἀξιοληθόμενους δι' ἕτερον γεγονός ἀφορῶν τὴν προμνημονευθεῖσαν Πόλιν;

B.'

Πῶς μὲν ἐν μέσσις Ἀθήναις ἡ πρώτη Μαρτίου πανηγυρίζεται πάντες εἰδῶσι ἅπαντες γινώσκουσι οἱ ἐν αὐταῖς βιώσαντες, ἄλλως τε ζῶσι μακροχρόνιοι εἰσι τὸ Ἄντρον τῶν Νυμφῶν, ὅπερ ἓνα μὲν πικρὴ διάσημον ἐκ τῶν νεωτέρων ποιητῶν ἐνέπνευσε μὲ τὴν πικρῶτερόν αὐραν, πολλοὺς δὲ κατίστησεν εὐτυχεῖς, ὁ κῆπος τοῦ Ἀπόλλωνος, τὰ Ἠλύσια Πεδία, ὁ Βοτανικός κῆπος, τέλος τὸ Φάληρον, τὰ Πατήσια, καὶ ἡ Κολοκυνθιστὴ, ἐνθα δι' ὅλης τῆς νυκτός θόβουσι τῷ Βάκχῳ καὶ τῷ Ἀπόλλωνι. Ἄλλ' ἐνταῦθα τρεῖς λαμβάν-

νοισι, χώρην διαρκούτος, τοῦ Μαΐου ἑορταί, ἑορτάζεται δὴλον ὅτι-
 ἡ 1 ἢ 15 καὶ ἡ 22 Μαΐου ὡς ἐν τοῖς ἐφεξῆς, ρηθήσεται. Ἐχουσι
 δ' εἰς τοῦτο τὴν πρωτοβουλίαν οἱ Αἰθίοπες, κοινῶ. ἀράπιδες κα-
 λούμενοι, οὐδενὸς δυναμένου νὰ τοῖς διαμριστηθήσῃ ὅτι ὡς προ-
 νόμιον ἴδιον καὶ οὗτοι θεωροῦσι. Καὶ πῶς μὴ ἡ ὅλη Κρήτη δὲν ἔχη
 ἴδια προνόμια, διαφέρουσα καὶ κατὰ τοῦτο ἀπὸ τὰς λοιπὰς τοῦ
 ὀθωμανικοῦ Κράτους ἐπαρχίας, καὶ οἱ ἐν αὐτῇ οἰκούντες ἀδιακρί-
 τως πάσης φυλῆς, δὲν εἶναι προνομιοῦχοι; Αὐτοὶ δὲ οἱ Αἰθίοπες καὶ
 Ἄραβες ὡς ἐγκατεστημένοι καὶ πολιτογεγραμμένοι Κρήτες χαι-
 ρουσιν ἐξ ἴσου τοῖς Χριστιανοῖς καὶ Ὀθωμανοῖς τὰ αὐτὰ προνόμια
 ἐισασκούντες, εὐσυνειδότως (sic) καὶ ἐλευθέρως τὰ πολιτικά των
 δικαιώματα, ἴδια κατὰ τὰς δημοτικὰς ἐκλογάς, καθ' ἃς προθυ-
 μοποιῶνται νὰ δώσωσι τὴν ψήφον των τῷ υποψηφίῳ ἐκείνῳ, ὅστις
 ἤθελε φανῆ γενναϊότερος. . . . Ἄλλ' ἐπὶ τοῦ προκειμένου.

Ἀπὸ τὰς παρχμοῦς εἶτι καὶ πρὸ τῆς πρώτης Μαΐου ἡ κοινὴ
 φροντίς καὶ μέριμνα τῶν Αἰθιοπίων καὶ Αἰθιοπίδων περιστρέφεται
 περὶ τὴν *γιουαλέταν*. Πόσοι καὶ πόσαι μετ' ἀνυπομονήσας δε-
 δικαιολογημένως καὶ φροντίδος δὲν ἀναμένουσι τὴν εὐτυχῆ ἡμέραν
 αὐτὴν; πόσοι καὶ πόσοι δὲν ἐπεθύμουν καὶ δὲν κῦχοντο νὰ ἦτο
 δυνατὸν πολλάκις τοῦ ἔτους νὰ ἑορτάζετο ἡ ἑορτὴ αὕτη; διότι
 αὕτη ἐστὶν ἡ κατ' ἐξοχὴν ἡμέρα τῆς ἐπιδείξεως τῶν ἐνδυμασιῶν
 (*c'est le jour par excellence de l'exhibition de toilette*) διότι
 κατ' αὐτὴν ῥίπτεται ὁ κίβος καὶ ἀποφασίζεται ἡ τύχη πολλῶν
 μετὰ πηλλούτης καρδίας καὶ ἀνυπομονήσας ἀναμενουσῶν τὴν ἀ-
 πόρτησιν τῆς εἰμαρμένης (κισιμέτι), ἣν εἰς ὑπατον βαθμὸν τυφλῶς
 πιστεύουσιν, ὡς καὶ ἅπαντες οἱ ὀθωμανοί, παρ' οἷς τὸ «ὄ γέγραπται
 (ἀνωθεν) γέγραπται», εἶναι χρησμός ἀπαρβίκατος.

Αἱ Αἰθιοπίδες δεσποινίδες συναμιλλώνται πο α νὰ ἐπιδειχθῇ
 πλειότερον στολιζομένη (*sarai asonpne*) μὲ τὰ μάλλον ἐπιδεικτικὰ
 καὶ τὰ μάλλον πλήττοντα τὴν ὄρασιν χρώματα (*couleur frap-
 pantes*), ὧν προτιμῶσι τὸ κυανῶν, τὸ πράσινον, ὅπερ ἐστὶ χρώμα
 Ἐμίρικον, καὶ ὅπερ φέρουσιν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς μόνον οἱ ἐκ τοῦ
 Μωάμεθ ἔλκοντες τὴν καταγωγὴν ὀθωμανοί, τὸ ὑπέρυθρον καὶ τὸ
 λευκόν. Μεγάλην δ' ὡς προεῖπον, καταβάλλουσι σπουδὴν, ἵνα δια-

τῶν ποικιλοχρῶν ἐνδυμασιῶν των ἐλεύσωσιν, ἀφοῦ ἄλλως τὸ τοιοῦτον δύσκολον, τὰ βλέμματα, ἂν καί, ἃς τὸ ὀρθολογίσωμεν, τὸ ὑψηλὸν ἀνάστημά των, ἡ ὀρθοστασία καὶ τὸ εὐκαμπ.ον καὶ ἐκ τῶν ὀπισθεν ὡσεὶ κοῖλον σώμα των, δὲν ἐλλείπουσι νὰ ἔχωσιν τι τὸ χάριεν, ἀλλ' οὐχὶ καὶ τὸ ἐπαγωγόν.

Ἡ ζωηρότης δὲ παρ' αὐταῖς, ἢ, κέλλιον εἶπειν, ἡ ἐλευθεριότης καὶ τὸ εὐχαρες τοῦ ἤθους των δὲν ὑστεροῦσιν, ἀλλὰ καὶ ὑπερτεροῦσι κατὰ πολὺ τῆς Καυκασίας φυλῆς δημοφύλων των. Δὲν θεωρεῖται δὲ παρ' αὐταῖς πράξις ἄσημος πᾶς μετ' ἀνδρὶς ἢ μετὰ νέου φίλου των χαριεντισμός, καὶ τοι πολλάκις συνδεδυμένος μετ' ἀπρεπῶν φράσεων ἢ καὶ ὑπὸ χειρονομιῶν τούναντίον δ' ἀπολίτευτος καὶ οὐχὶ λίαν ἰρρεστή νέα θεωρεῖται ἡ ἀυστηρὴν σοβαρότητα καὶ σεμνότητα δεικνύουσα.

Οὐδ' ὀλιγοροῦσι δ' οὐδ' ἀμελοῦσιν αἱ Αἰθιοπίδες ν' ἀκολουθῶσι κατὰ τὸ ἐνὸν τοῦς νέους περὶ τὴν ἐνδυμασίαν συρμούς, τοῦθ' ἕπερ ἐστὶ τάσις τις πρὸς τὸν πολιτισμὸν καὶ τὴν πρόοδον (sic), φέρουσι δηλαδὴ ἐσθητάς κοντάς (costumes touche-terre) μετὰ ὑπορραχμάτων (garniture) ἐξ ἄλλου ὑφάσματος καὶ ἄλλου χρώματος, καὶ μετὰ πολυχρῶν ταινιῶν καὶ τριχάτων (dentell) καὶ πολυπτύχων φύρδην μίγδην προσκεκολλημένῃ, ἐγκαταλείψασαι ἄπαται τὴν τῆς πατρίδος των ἐνδυμασίαν καὶ τὴν παλαιάν ἣν ἔφερον πρότερον συνισταμένην εἰς μίαν πλατεῖαν ἀναξυρίδα (βράκην) καὶ κοφτάνι ὑπερθεῖν καὶ γικταμάκι.

Πορεύονται δ' εἰς τὸν Μάιον, διότι οὕτως εἴθισται νὰ ὀνομάζωσι τὸν τόπον τῆς γενικῆς συνεντεύξεως, καθ' ὁμάδας τῆ προηγουμένης συνοητέι κρατοῦσιν εἰς τὴν μίαν ἀνθήλιον, ἵνα μὴ αἱ φωτιστικαὶ τοῦ ἡλίου ακτίνες ἐπιδράσωσιν ἐπὶ τῆς χροιάς τῆς ἐπιδερμίδος των, καὶ εἰς τὴν ἑτέραν χεῖρα χειρόμικτρον ἢ ἄνθος, καὶ φέρουσι ὅσα τυχὸν ἔχουσι κοσμημάτα, ὅσων ἐνώτια ψέλλια δικτυλίους καὶ ὑπόρινα, κισσάκια δηλ. ἅτινα ἔχουσι ἐμπεπηγμένα εἰς τὰ πλάγια τῆς ρινός.

Ἡ παρ' Αἰθίοψιν ἐνδυμασία εἶναι ἡ κοινὴ ὅλων τῶν Κρητῶν μετὰ ὑποδημάτων μέχρι γόνατος ἀφικνουμένων (στιβανίων) καὶ ἀναξυρίδος (βρακιοῦ) κοντοῦ λευκοῦ ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ. Ἐκαστος

ἀλλ' ἢ ποσειδόμενος εἰς τὸν Μάϊον κραταῖ ράβδον, ἥτις θέλει τῷ χρησιμεύσει. ὡς παρκακτιῶν λεγθήσεται, διὰ τὸν χρόνον, καὶ χειρὸν κίτρον, χρωματιστὸν ἐπὶ τοῦ ὄλου ὡς καὶ ἄνθος ἐπὶ τὰ πλάγια τῶν κροτικῶν ἢ ἄνω τοῦ μετώπου ἢ τοῦ δεξιοῦ ὡτὸς κρατούμενον ὑπὸ τοῦ φροῖου. Ὅσοι δὲ δὲν φέρουσι τὰ κοινὰ ὑποδήματα φέρουσι τὰ συνήθη πέδιλα (γόβια) μετὰ περικημητῶν, ἅ ἵνα καὶ ἀρχαῖοι χειρῶντες, τὴ μὲν χεῖρ οἰκονομίας, τὸ δὲ καὶ πρὸς εὐκολίαν, διότι εἰθισμένοι νὰ περιπατῶσιν ἀνυπόδητοι ὡς ἐπὶ τὸ πλὴν κατὰ στενοχωροῦνται, ὅταν περιορίζωσι τοὺς κατίσχονος καὶ πολλάκις λοξοῦς πόδας τῶν ἐντὸς πεδίων.

Οἱ Αἰθίοπες· εἰσι μετρίου καὶ μάλλον πρὸς τὸ ἰψηλὸν ἀπικλίνονος ἀναστήματος καὶ ἰσχνοὶ ἰδὲ κατὰ τὰς κνήμας, ἀλλ' εἰσὶν εὐκίνητοι ὠκύποδες χειροδύναμοι φίλεργοι καὶ ὀλιγαρκεῖς, ἀλλ' ἔκδοτοι εἰς ἀκολατίας· φύσει δ' εὐτράπελοι καὶ ζωηροὶ ὄντες ἀρέσκονται εἰς παντοίας χειρονομίας καὶ κινήσεις ἔστω καὶ ἀπροσπεῖς, ἀρκεῖ νὰ ἐλαττώσῃ τὴν περιέργειαν τῶν περικυκλούντων αὐτοὺς, καὶ ν' ἀποσπάσωσιν ἔστω καὶ μικρὸν καγχασμὸν ἢ τὸν θαυμασμόν τῆς περιφρονηστικῆς ἐκεῖ ἐφομέης τῶν.

Ἄλλ' ὅτι ἰδίως χειρακτιστικὸν καὶ ἐμπαιεῖ πολλὴν τὴν αἴσθησιν εἶναι ὅτι οὐ μόνον οἱ γινόμενοι ἐνταῦθα Αἰθίοπες καὶ Ἀραβες ἐκμανθάνουσι τὴν καθομιλουμένην γλῶσσαν τοῦ τόπου, ἥτις ἐστὶν ἡ νεοελληνική, κατ' οὐδὲν ὑστεροῦ τῆς τῶν ἄλλων Κρητῶν, ἀλλὰ καὶ ἀρχαῖοι αὐτὴν, καὶ αὐτὴν μόνον μεταχειρίζονται εἰς τὰς συνομιλίας τῶν παραμελοῦντες ὅλως τὴν πατρῶαν διάλεκτον ἢ μηδὲ ὅλως φροντίζοντες ἵνα ἐκμάθωσιν αὐτὴν εἰς τὰ τέκνα τῶν· ἀλλὰ καὶ οἱ ἔξωθεν ἐρχόμενοι ἅμα ὡς μάθωσιν ὀλίγας λέξεις Ἑλληνικὰς καὶ δύνανται νὰ συνομιλῶνται, συνδιαλέγονται μεταξὺ τῶν Ἑλληνιστῶν, ἔστω καὶ λίαν ἀτελῶς καὶ ἐφθαρμένως.

Τὸ τοιοῦτον καὶ ὑπὸ ἐθνολογικῆν καὶ ὑπὸ πολιτικῆν ἐποψὴν λίαν χειρακτιστικὸν ἀληθῶς τυγχάνει, ὅτι οἱ κατὰ καιρὸν κατακτηταί, ἢ οἱ ἐπιδρομαῖ· ἔξωθεν, οὐ μόνον δὲν κατίσχον νὰ ἀφομοιωσῶσι τοὺς ἄγνοοι· Ἑλληνας Κρητας μετ' αὐτῶν μεταδίδοντες αὐτοῖς, ὡς ἀλλοχρῶ συλβίνεαι, ἤθη ἔθιμα, καὶ γλῶσσαν, ἀλλὰ τοῦναντίον καὶ αὐτοὶ οἱ ἴδιοι οἱ κατακτηταί ἀφομοιοῦντο τοῖς Κρητῶν

παραλαμβάνοντες σὺν τοῖς ἄλλοις καὶ τὴν γλῶσσαν τοῦ τόπου καὶ λησιμονοῦντες ποριόντος τοῦ χρόνου τὴν μητροῶν διγλεκτον, ὡς συμβαίνει καὶ μετὰ τοὺς κρίμασιν οἷς οἶδε Κύριος νῦν κατα τητάς. Τοῦτο δ' οὐδὲν ἕτερον φρονῶ δγλοῖ, ἢ τὴν προσωρινότητα ἀφ' ἐνὸς τῶν κατακτητῶν, καὶ τὸ ἀκράδαντον ἀφ' ἑτέρου καὶ ἀκλόνητον τῶν Κρητῶν μεθ' ὅσα καὶ ἄν, ὡς μὴ ὄφειλεν. ὑπέστησαν, εἰς τὰς προπαραδότους καὶ βαθέως ἐριζωμένας ἀρχὰς τῆς ἐθνότητος καὶ θρησκείας, ἐνκντίον τῶν ὅσα κακῶσολοί τινες ἐξ ἰδιοτελείας καὶ ἐπ' σκοπῶ ὁρμώμενοι προσπαθοῦσι νὰ διδιδῶσιν ἐκάστοτε περὶ αἰσθημάτων δῆθεν ἀλλοτρίων καὶ προθέσεων τοῦ Ἑλληνικωτάτου τούτου λαοῦ.

Γ'.

Πρὸς τὸ δυτικὸν μέρος ἐξώθεν τῆς πόλεως Χανίων ἐπὶ ἀμυῶδους ὑψώματος κεῖται τὸ Ἑβραϊκὸν νεκροταφεῖον, εἰρηρὸν ἔχον διάστασιν καὶ τοὶ ὀλιγάριθμοὶ εἰσὶν οἱ Ἰσραηλιταί· ὅπισθεν δὲ τούτου ἐπὶ τῶν ὄχθων σχεδὸν τῆς θαλάσσης ὑπάρχει τάφος ἐνὸς Αἰθίοπου· Σίτη Μπιλάλ καλουμένου, ὅστις περὶ πθινῶς εἰς τὸν κατὰ τὴν ὑπὸ τὸν Τοῦρκων ἄλωσιν τῶν Χανίων (1615) πόλεμον τῶν Ἑνεσῶν ἐτάφη εἰεὶ κατὰ κοινὴν παράδοσιν, ἄγνωστος μὲν ἐπὶ πολλοὺς ἐνιαυτούς, ἀλλ' εἶτα ἰδὼν τις αὐτὸν καθ' ὕπνου αἰτοῦντα νὰ τῷ οἰκοδομήσῃ τάφον, τῷ ἔτατισε τὸν τάφον, ὃς καὶ μέχρι σήμερον φαίνεται, καὶ ἔτιοτε ἐένετο καὶ θεωρεῖται ὡς Σείτης ἢ Ἐβλιγιὰς (ὅστις ἢ ἅγιος) καὶ ὡς τοιοῦτος λατρεύεται μέχρι σήμερον παρὰ τοῖς ὀθωμανοῖς καὶ ἐξικριτικῶς παρὰ τοῖς Αἰθίοψιν.

Ἴσως ὁ τύπος οὗτος τοῦ νὰ γίνωνται ἅγιοι παρὰ τοῖς Μουσουλμάνοις φανῆ περιέργως καὶ ἀπίστευτος εἰς τοὺς μὴ εἰδότας, ἀλλ' ὁμοῦ τὸ πρᾶγμα ἔχει οὕτως. Παρ' αὐτοῖς κοινῶς πιστεύεται ὅτι ὁ παρεῦμενος εἰς τὸν πόλεμον ἀφιλοκερδῶς (ἔν ἦνε δυνατὸν ὀθωμανῶς νὰ περιπέτῃ εἰς τοιοῦτον μέγα λάθος!) καὶ περὶ εἰς τὴν μάχην βληθεὶς ὑπὸ σφαίρας ἐχθρικής γίνεσθαι Σείτης· ἀλλὰ διὰ τὸ ἀναγκωρισθῆ ὡς τοιοῦτος πρέπει ἢ νὰ εὑρεθῆ τὸ πτώμα του ἢ τὰ ὀστέα του κατόπιν εἰς τυχαίας ἀνασκαφάς, καὶ εὑρίσκει-

ται (ὡς οἱ μωροὶ φρονοῦντι) ἀκριβῶς ὡς εἶχε ταφῆ, ἀκεραίου μέ-
 νοντος τοῦ τε σώματος του καὶ τῆς ἐνδυμασίας του, τοῦ δ' αἰ-
 ματός του νοποῦ ἔτι διακτηρουμένου καὶ ἀχνίζοντος, ἢ νὰ πα-
 ρουσιασθῆ καθ' ὕπνον εἰς ἕνα τινὰ οἰονδῆποτε Μουσουλμάνον ἐπι-
 τάσσων αὐτῷ νὰ τῷ ἀνεγείρῃ τάφον εἰς τὴν υποδεικνυόμενον τό-
 πον. Εὐκόλως ἄρα ἐννοεῖται ὅτι ὁ ἐξ ἰλιιοτελείας ἢ ἐτέρου σκοποῦ
 ἀνωτέρου κινούμενος, ἵνα λάθῃ τὴν τιμὴν ν' ἀναδειξῆ τινὰ Σείτην,
 δὲν ἔχει ἢ νὰ διακηρύξῃ ὅτι εἶδέ τινα, ἔστω καὶ τὸν μεγαλειότερον
 τυχὸν κακοῦργον ἢ τὸν μάλλον ἡλίθιον καθ' ὕπνον υποδεικνύοντα
 αὐτῷ τὴν τόπον, ἔνθα εἶχε ταφῆ, ὅν οἱ πολλοὶ μὲν ἀγνοοῦσιν,
 αὐτὸς δὲ καλῶς ἐπίσταται, καὶ ἐπιτάσσοντα αὐτῷ νὰ τῷ ἀνοι-
 κοδομήσῃ τάφον, καὶ ἄμέσως καὶ εὐκόλως τὸ πρᾶγμα λαμβάνει
 ὑπόστασιν, καὶ «ὁ λόγος σὰρξ ἐγένετο». . . . αὐτὸς δ' ἐπιτυγ-
 χάνει τοῦ σκοποῦ του.

Τοιοῦτοι δὲ Σείται ἢ Ἐβλιγιλάδες δὲν ἐλλείπουσιν ἄπειροι νὰ
 εὐρίσκωνται καὶ ἐδῶ, ὧν ἐπισημότεροι εἰσιν ὁ ἐπὶ τῶν ἐπάλ-
 ξων ἄνωθεν τοῦ στρατωνος, ὁ Γαζὴ Μουσταφᾶς, ὁ Σίτη Μπιλάλ
 καὶ πλείστοι ἄλλοι, εἰς οὓς κατὰ ἑκατοντάδας ἴσως κατ' ἔτος
 θύουσι θύματα (κουρμπάνια) ἱκετεύοντες ἵνα γείνη παρ' αὐτοῖς
 εὐπρόσδεκτος ἢ προσσορὰ καὶ εὐχαριστηθῶσι, καὶ οὕτως φανῶσιν
 ἐνοῦκοι εἰς τὰ σχέδια καὶ σκοπούς των.

Πρὸς τὸ μέρος λοιπὸν τοῦτο καὶ εἰς ἰχθύοστασιν ἑλάσσονα τριῶν
 ἑκατοστάδων βημάτων δυτικώτερον εἰς ὁ Κλαδισὸς, ποταμὸς ἢ
 μάλλον ῥοαξὸν ὀνομαστὸς εὐγὴ δότι εἶνε ὁ πλησιέστερος εἰς τὴν
 πόλιν ἢ διὰ τὰ ἄρθρα ἢ διὰ τὴν ὕδατα, ἅτινα στερεῖται, ἀλλὰ
 διότι μέρει τοῦ μέρους τούτου, καὶ τοὶ ἀπέχοντες ἑλάσσον βολῆς ὁ
 πλου ἀπὸ τὸ φρούριον ἤρχοντο οἱ Χριστιανοὶ ἐπαναστάται κατὰ
 τὴν μεγάλην τοῦ 1821 ἐπανάστασιν καὶ παρηγόλου τὰς ἐκεῖ
 μεταβινοῦσας πρὸς πλῆσιν ἐνδυμάτων Αἰθιοπίδας, ὅθεν καὶ ἡ
 παρ' αὐταῖς εὐχὴ «ὁ Θεὸς νὰ μὴ σὲ αἰῶσῃ μηδὲ φοῖχα νὰ πλύ-
 νῃς μηδ' εἰς τὸν Κλαδισὸν νὰ υπάγῃς.»

Ὁ μεταξὺ τοῦ τάφου τοῦ Σίτη Μπιλάλ καὶ τοῦ Κλαδισοῦ ἀμ-
 μώδης παράλιος χώρος χρησιμεύει πρὸς ἐφόρτασιν τοῦ Μαῦ. Ἐκεῖ
 περὶ τὴν μεσημβρίαν ἄρχεται ἡ γενικὴ τῶν ἀράπιδων συνάθροισις,

ἔκει καθ' ὁμίλου πορεύονται τῇ προηγουμένῃ συνενόησει, αἱ ὡς εἴρηται ποικιλοχρόους φέρουσαι στολὰς ἀράπισσι, αἱ μὲν ἵνα ἐπιδείξωσι τὴν ἐνδυμασίαν των, αἱ δ' ἵνα φανῶσιν ἀκριβεῖς εἰς τὴν συνέντευξιν, εἰσὶ δέ τινες, αἵτινες πορεύονται ἐκεῖ ἀπὸ θρησκευτικῆν δεισιδαιμονίαν ἐπὶ τῷ σκυῶ νὰ προσευχηθῶσιν εἰς τὸν τάφον τὸν Ἑβλιγιά προσφέρουσαι τὰ δῶρά των—Τὸ ἔχουν γιὰ καλὸν καὶ εὐχεταὶ ἡ μία πρὸς τὴν ἄλλην ν' ἀξιοθῆ καὶ τὸ ἐλευσόμενον ἔτος νὰ παρισταθῆ εἰς τὴν ἑορτὴν τοῦ Μάρτου.

* Ἄλλοτε ἡ ἑορτὴ τοῦ Μάρτου ἐπικηγυρίζετο πλέον ἐπιδεικτικῶς καὶ ἐπισήμως διότι οὐ μόνον ἡ πόλις καὶ τὸ τμήμα Χανίων ἐλάμβανε μέρος εἰς τὴν τελετὴν παρευρισθόμενον ἐκεῖ, ἀλλὰ καὶ ἐκ Ῥεθύμνης καὶ ἐξ Ἡρακλείου ἐπὶ τούτῳ ἤρχοντο εἰς Χανία, ἀλλὰ νῦν, ὅπως καὶ τὰ πάντα, ἐπελθόντος τοῦ κόρου, ἤρχετε νὰ παρκαμάζῃ καὶ ἡ ἑορτὴ αὕτη τοῦλάχιστον διὰ τοὺς μὴ μαύρους.

Δ'.

Ἄμα ὡς ἀρκετὸς ἀριθμὸς Αἰθιοπίων καὶ Αἰθιοπίδων φήσῃ εἰς τὸ μέρος τοῦ Ἑβλιγιά, καὶ ἔλθῃ καὶ ὁ Βέης αὐτῶν συνοδευόμενος ὑπὸ πολλῶν πιστῶν κρατούντων καὶ τὴν ἐπίσημον σημαίαν των, δι' ἧς τὸν σκιαζοῦσιν, ἄρχεται ἡ κυρίως διασκεδασίς, τότε ἄρχεται καὶ ὁ χορὸς ὁ λεγόμενος *σαμπανι*, σπινιστάμενος ὡς ἐξῆς. Σχηματίζεται κύκλος ἀνάλογος τῶν χορευτῶν, ὧν ὁ ἀριθμὸς πρέπει νὰ ᾖ καὶ ἄρτιος, τυμπανοκρούεται δὲ καὶ κυμβαλοπληῆεται ἵστανται ἐν τῷ μέσῳ τοῦ κύκλου διαρκῶς κρατοῦντες τὰ ἀνεκρόνια ὄργανά των, οἱ δὲ χορευταὶ κρατοῦντες τὰς ράβδους των βαδίζουσι πρὸς τὰ δεξιὰ εὐθμικῶς ποιοῦντες δύο βηματισμοὺς πρὸς τὰ ἔμπροσθεν καὶ ἑτέρους δύο μικροτέρους πρὸς τὰ ἀριστερά, ἀλλὰ πάντοτε πρὸς τὰ πρόσω χωροῦντες, κάμπτοντες καὶ λυγίζοντες τὰ εὐλύγιστα σώματά των· εἶτα διὰ τινος στροφῆς ὑψοῦσιν ἄπαντες τὰς ράβδους πρὸς τὰ ἔξω, καὶ πλήττουσι διὰ μιᾶς πάντες τὰς ράβδους ἀνὰ δύο εἰς πλοηγούμενος καὶ εἰς ἐπόμενον, ἀποτελοῦντες ἓνα κρότον, καὶ τούτο ἐπαναλαμβάνεται ἐπ' ἄπειρον, μέχρις οὗ κεκμηκότες κάθυγροι καὶ ἀσθμαίνοντες ἔκ τε τοῦ κόπου

καὶ τοῦ ἡλίου παραχωρήσωσιν εἰς ἑτέροισι τῆν θέσιν. Αἰθιοπίδες δὲ μετ' ἄλλων θεατῶν πέρυξ ἰσχύουσαι ἄδουσι μονόηχόν τι ἄσμα· περιστρέφουσαι δὲ καὶ πλήττουσαι ἐν ὄσ τοῦ στόματος τιν γλωσσάν μετὰ ταχύτητος καὶ δεξιότητος ὄλω; ἰδιαζούσας ἵποτελοῦσιν ἡχόν τινα ἰδιόρυθμον, ὃν εὐκόλως δύναται τις νὰ ἐκλάβῃ ὡς κρότον πολυχόρδου δογάνου.

Ὅμοιον περίπου γοῶν ἄλλ' ἄνευ βάρθου χορεύουσι καὶ αἱ Αἰθιοπίδες κατ' ἰδίαν ἄδουσαι καὶ κἀμψοῦσαι πρὸς τὰ ἔμπρῳς καὶ κάτω δεξιόθεν καὶ ἀριστερόθεν τὰ σώματά των, ἐγούσας τὴν πρωτοκαθεδρίαν τῆς Βέησας, ἧς ἰσπάζονται τὴν δεξὴν εὐσεβάστως· πᾶσαι αἱ προσερχόμεναι εἰς τὴν ἑορτήν.

Ὡς ἀναψυκτικὸν δὲ λαμβάνουσι μελίκροτόν τι ποτόν ὑπόβουνον κατασκευαζόμενον ἐκ ζύμης ὕδατος καὶ σακχάρου, ὅπερ καλοῦσι μπουζιά.

Ἄφρο δὲ ἐπ' ἀοκετὸν χορεύουσι καὶ εὐχραιστικῶσι περὶ τὴν πλησίαν τῆς ἑσπέρας ἔρχονται κεκορησμένοι κινισροῦ καὶ κοπίσεως εἰς τὴν πόλιν καθ' ὁδὸν ἄδοντες καὶ τυμπανοκοροῦντες. Φηλάσωνες δ' εἰς τὴν θύραν τοῦ φρουρίου σταμνῶσι κάμουςι δέξασιν τινα, χορεύουσι καὶ εἶτα ποιοῦσι τὴν θριαμβευτικὴν εἴσοδόν των εἰς τὴν πόλιν, ἡγουμένων τῶν ἀνδρῶν καὶ ἐπομένων τῶν γυναικῶν, μετὰ σημαίων τυμπάνων κυμβαλῶν ἄσματων καὶ τῶν ἄνω περιγραφέντων γλωσσοκοροισμῶν, προκοσμημένου καὶ ἀπεκδεχομένου ἀπάσας τὰς τιμὰς τοῦ Βέη, ὃν συνοδεύουσι μέχρι τῆς οἰκίας του, ἐνθα ἐναπαύθεται καὶ σολάσεται ἡ σημαία των. Ἢ σύζυγος δὲ τοῦ Βέη ὑπολαύει καὶ αὐτὴ τῶν αὐτῶν τιμῶν ἀπὸ μέρους τῶν γυναικῶν. Καὶ οὕτω λήγει ἡ πρώτη Μῆτις.

Ἄλλ' ὅ τι ἀληθῶς ἄξιον θαύματος κατ' ἐκείνην τὴν ἡμέραν εἶνε τὸ θέαμα (coup d'oeil) τῶν ἐπάλλξεων, ὅθεν ἐπισκοπεῖται ἡ ὅλη τελετὴ καὶ ἡ εἴσοδος τῶν μαύρων εἰς τὴν πόλιν. Ἐν αὐταῖς καθήνται ἰδίᾳ δ' ἐπὶ τῆς μεγάλης τῆς πόλεως Πύλης (καλὴ κενισὴ) καὶ ἐπὶ τῆς πρὸς δυσμὰς πλευρᾶς ἀνὰ χιλιάδας ὀθωμανίδες τὸ χαρακτηριστικὴν ἐπιγυγιόνιον των (φερετζέ) φέρουσαι μετὰ τοῦ ἐπιπροσωπίου (γίτσμάκι) καλύπτοντες καὶ τὴν κεφαλὴν. Οὐδέποτε ἄλλοτε αἱ ἐπάλλξεις στολιζονται ὑπὸ τοιοῦτου καὶ τοσοῦτου πλή-

θους Ὀθωμανίδων, οὐδέποτε ἄλλοτε τοσαύτη πλῆθὺς ἀνθηλίων καὶ τοιαύτη ποικιλία περὶ τὰ χρώματα τῶν ἐνδυμασιῶν θεᾶται, οὔτε τοιαύτη φιλοκαλία περὶ τὴν ἐνδυμασίαν παρρηρεῖται· δὲ αὐτὴ αἱ Ὀθωμανίδες πηγάζουσι μὲν ἐκεῖ ἵνα ἴδωσι καὶ διασκεδάσωσι, ἀλλὰ μᾶλλον προτιμῶσι νὰ τὰς ἴδωσι, καὶ νὰ γείνη λόγος περὶ αὐτῶν κατόπιν καὶ περὶ τῆς ἐνδυμασίας τῶν· ἄλλως τε πολλάκι πορεύονται ἐκεῖ ὑπὸ τῶν αὐτῶν ἰδεῶν μὲ τὰς Αἰθιοπίδας κινούμεναι, ἀλλ' ἐπειδὴ δὲν ταῖς εἶναι ἐπιτετραμένον νὰ πλησιάζωσιν εἰς τὸ πλῆθος ἴστανται μακρόθεν θεώμεναι.

Ε΄.

Ἡ τῆς 15 Μάρτου ἑορτὴ ἢ τελουμένη εἰς τὸ ἴδιον μέρος καὶ ὑπὸ τὰς αὐτὰς περιστάσεις φέρεται μᾶλλον θρησκευτικὸν χαρακτηρεῖται, ἀλλ' ἀδιάφορον, ἕκαστος τῶν νέων καὶ νεανίδων ζητεῖ νὰ ἐπωφεληθῆ τῆς περιστάσεως. Ἐκαστος ἢ μᾶλλον ἑκάστη, διότι ἡ θρησκευμασία καὶ παρ' αὐτοῖς εἶναι μᾶλλον ανεπτυγμένη εἰς τὸ γυναικεῖον φύλον, Αἰθιοπίς τῶν εἰς τὴν Ἑβελιγιά Σίτη Μπιλλὰ πορευομένων θεωρεῖ ὡς ὑποχρέωσιν ἐπιβαλλομένην νὰ φέρῃ αὐτῶ μετὰ σεβασμοῦ καὶ θρησκευτικῆς κατανύξεως καὶ πεποιθήσεως δῶρα ἐκ λιθίνου καὶ κηροῦ, ὧν αἱ ἀναθυμιάσεις ἴστανται νεφελῶν εἰς τὰ αἰθέρα· ὕλη· πρὸς δὲ προσάγουσι λιπαρὸν κριόν, θυδι' ὀρνίθου ἔχουσι ἀγοράσαι, καὶ ὅν μετὰ τὰς συνήθειαι ἐν τοιαύταις περιπτώσεσιν εὐχὰς θύουσιν ἐνώπιον τοῦ πλήθους, ἐνδέρουσι καταμελοσι καὶ ἀποβράζουσι, καὶ ἐκ τοῦ ζυμοῦ κατασκευάζουσι τὸ κατ' ἐξοχὴν ἀρεστὸν ἔδισμα τῆ Ἰσλαμικῆ φυλῆ, εἰς δ' αὕτη ἐπέδωκε τόπον, καὶ δύναται νὰ καυχᾶται ἐπὶ τῇ ἐφευρέσει· εἶνε δὲ οὗτο τὸ γνωστὸν πινάφιον, ἐξ ὀρύζης, ζυμοῦ καὶ βουτύρου κατασκευαζόμενον, ὅπερ ἀδιακρίτως διανέμουσι δωρεὰν τοῖς παρευρισκομένοις μετὰ εὐαχίου κρέατος, καὶ ἀπὸ τὸ ὁπῆτον οἱ ἠλιθιοὶ μὲν νὰ παρευθεῶσιν εἰς τὴν τελευταίαν αὐτὴν καὶ φάγωσιν ἐξ αὐτοῦ μακαρίζουσι καὶ καταλοτυγίζουσι ἑαυτούς, διότι, ὡς εὐλόγως ἐννοεῖται, τοῦτο ἐστὶ σημεῖον ὅτι καὶ ὑγεῖα εἶνε, καὶ ὅτι ὅσον περισσοτέρως φέρῃς παρευθεῶσιν εἰς τὴν ἑορτὴν, τοσοῦτον συνεπῶς καὶ μακροβιωτέροι εἶσι.

Μετὰ τὸ πιλάφιον χορεύουσι πάλιν τὸν γνωστὸν χορὸν *σαμπανί*, ᾄδουσιν ὡς καὶ κατὰ τὴν πρώτην Μᾶτου καὶ ἰγαλλόμενοι ἐπὶ τῇ ἐπιτυχίᾳ καὶ ἐκπληρώσει καθήκοντος ἐπανακάμπτουσιν εἰς τὰ ἴδια.

Γ'.

Τὴν 22 δὲ Μᾶτου ἀντὶ νὰ ὑπάγουν ὡς εἰς τὰς δύο προηγου-
μένας ἑορτὰς τῆς 1 καὶ 15 εἰς τὸν Σίτη Μπιλάλ πορεύονται εἰς
ἕτερον οὐχὶ ὀλιγώτερον ἐπίσημον καὶ γνωστὸν Ἑβλιγιάν, τὴν Γα-
ζῆ Μουσταφᾶν πρὸς τὸ μεσημβρινοδυτικὸν μέρος τῆς πόλεως, εἰς
ἀπόστασιν δέκα μόλις λεπτῶν τῆς ὥρας ἀπέχοντα.

Περὶ αὐτοῦ κοινῶς φρονοῦσιν ὅτι εἶναι εἰς τῶν τριῶν συντρό-
φων τῶν κατὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Κρήτης ἐλθόντων καὶ φανεθέντων,
ὧν ὁ ἕτερος εἶναι ὁ Γαζῆ Μπαρμπας, ὁ δὲ τρίτος, ἔπεσεν ἔξωθεν
τῆς Ῥεθύμνης. Καὶ εἰς τοὺς τρεῖς, ἔχουν ἀνεγείρει τάφους, διότι
καὶ τοὺς τρεῖς θεωροῦσιν ὡς Σείτας· ἀλλ' ὁ Γαζῆ Μουσταφᾶς ἔχει
μεγαλειτέρην ὑπόληψιν καὶ φήμην καὶ εἰς αὐτὸν πολλοὺς κατ' ἕ-
τος θύουσι κροῦς (κουρμπάνια). Ἐνταῦθα λοιπὸν ἔχονταί ἀλλὰ
μετ' ὀλιγώτερας ἐπιδείξεως καὶ ἐπιτηρότητας ὅσοι φιλόφοροι, καὶ
μετὰ τὸ προσκύνισμα τοῦ Γαζῆ Μουσταφᾶ εἰς ἃν προτρέρουσι λί-
θανον καὶ κηρὸν, τρώγουσι τὸν λεγόμενον *μπολολί*, ὅστις εἶναι
εἰς ἀλεύρου ὀρύζης μετὰ ζαχαροῦ ἐν εἴδει πλακοῦντος (πήτας)
κατεσκευασμένου καὶ ἃν διανέμουσιν δωρεὰν τοῖς παρευρισκομέ-
νοισι, καὶ εἶτα ἀπέρχονται ὀλιγώτερον βορβορῶδες ἐπανακάμπτου-
τες ἕκαστος εἰς τὰ ἴδια.

Ἦν Χανίαις Αὐγούστου 1883.

Γ. Π. ΚΑΛΑΪΣΑΚΗΣ.